

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

จากระบบเศรษฐกิจระดับประเทศสู่การพึ่งพาเศรษฐกิจระดับโลก การพัฒนา ระดับดังกล่าวทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการ ศึกษาโดยรวมของประเทศ โดยเฉพาะหลังจากที่มีการประกาศใช้นโยบายพัฒนาประเทศเริ่มจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 มีเป้าหมายของการพัฒนา เพื่อรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่ความทันสมัย การพัฒนาสาธารณูปโภคขั้น พื้นฐาน จึงเป็นวิธีหนึ่งที่รัฐใช้ผนึกหมู่บ้านเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาที่เอื้ออำนวยต่อ การแทรกซึมของวิถีการผลิต แบบทุนนิยม โดยไม่ได้ทำลายวิถีการผลิตที่อยู่ก่อนหน้านั้นอย่าง ลื่นเชิง แต่ต่อมาหลังมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง จนถึงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลักส่งผลทำให้ระบบการ ผลิต และระบบสังคมของประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างกว้างขวาง

ในสภาพที่สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ภาพที่เห็นชัดคือ ความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสังคมเมือง จะส่งผลไปยัง สังคมชนบท เช่น การดูดซับทรัพยากรจากชนบท ทั้งในด้านกำลังคนทรัพยากรธรรมชาติ

ในการพัฒนาที่ผ่านมา ได้ทำให้มีการเติบโตของภาคเมืองและการเติบโตนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาการกระจายความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคกับภูมิภาคและระหว่างเมือง กับชนบทเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของภาคเหนือ เมืองได้ดึงดูดงบประมาณ โครงสร้างพื้นฐาน เงินลงทุนและได้ดึงดูดแรงงานระดับต่าง ๆ เข้ามา ซึ่งนอกจากทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ยังทำให้ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทมีมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นผลลบของการมุ่งเน้นพัฒนาทาง เศรษฐกิจเพียงประการเดียว การเติบโตของเมืองขนาดใหญ่ที่เป็นไปโดยปราศจากการวางแผน

ทำให้เมืองใหญ่กลายเป็นศูนย์รวมปัญหาหลายด้าน จากการพัฒนาทำให้สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนเสื่อมถอยวิถีชีวิตของคนที่ยืดเยื้อ สมถะ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเร่งรีบ และมีความต้องการทางวัตถุมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ , 2539)

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในรอบทศวรรษที่ผ่านมา คือการขยายตัวของชุมชนเมืองหรือการพัฒนาเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการใช้พื้นที่ พร้อมกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และการบริการ นับตั้งแต่แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 จนถึงแผนปัจจุบัน กำหนดให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบนได้ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะ ในธุรกิจก่อสร้าง ธุรกิจสิ่งหยาบหยาบและธุรกิจภาคบริการ จนทำให้พื้นที่เมืองขยายออกไปอย่าง ไร้ทิศทางและปราศจากการควบคุมมีการซื้อขายที่ดินกันมาก มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ ดินอย่างมาก การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ แผ่ลาม เข้าไปในพื้นที่นอกเขตเทศบาลและนอกเขต ผังเมือง รวมถึงเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะแก่การกสิกรรมที่สุดของจังหวัดทำให้ พื้นที่สีเขียวเพื่อการเกษตรลดลงป่าถูกทำลายมากขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ศูนย์กลาง สูงขึ้น การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ได้ทำให้เมือง กลายเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งของภาคเหนือตอนบนเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ศูนย์กลางการบริการ ศูนย์กลางด้านสาธารณสุข ศูนย์กลางด้านการศึกษา ศูนย์ราชการ ศูนย์กลางธุรกิจการค้าและขยายบทบาท เป็นแหล่งอุตสาหกรรม ต่อเนื่องกับนิคม อุตสาหกรรม ลำพูน

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมือง และชุมชนชนานเมือง ที่อยู่รอบบริเวณเมืองอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชนานเมืองในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขระดับมหภาคที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ผลการศึกษาจะเป็นแนวทางชี้จัดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนในชุมชน ชานเมืองในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา สำหรับผู้สนใจและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ ศึกษาค้นคว้าให้ละเอียดลึกซึ้งและแพร่หลายต่อไป
2. ผลการศึกษาจะได้นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานรัฐและเอกชนที่มีหน้าที่ เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทเท่าที่เงื่อนไขจะอำนวยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชานเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษาจากอดีตถึงปัจจุบัน
 - ทางด้านสังคม
 - ระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เครือญาติ และในชุมชน
 - ทางด้านเศรษฐกิจ
 - วิธีการผลิต การตลาด
 - ลักษณะการอุปโภคและบริโภค
 - ทางด้านการเมือง
 - อำนาจของคนในชุมชน
 - การจัดสรรผลประโยชน์ระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน

ทางการศึกษา

- รูปแบบการศึกษา
- ช่องทางการศึกษา
- เนื้อหาสาระการศึกษา

1.2 ศึกษาเงื่อนไขระดับมหภาค ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน
 ชานเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้คัดเลือกบ้านร่องชุ่น ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดคือเป็นหมู่บ้านที่อยู่ภายใต้การปกครองของอำเภอดอยสะเก็ด แต่อยู่ในเขตถนนวงแหวนรอบนอกของผังเมือง หมู่บ้านห่างจากเขตอำเภอเมืองไปตามถนนสาย เชียงใหม่ - สันกำแพง เพียง 5 กิโลเมตร ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเพเดิม และมีบางส่วนอพยพเคลื่อนย้ายมาจากถิ่นอื่น โดยเฉพาะกลุ่มบ้านจัดสรร กลุ่มทำงานในโรงงาน และหอพัก ชาวบ้านเคยอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเองและเป็นหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษา ส่งผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เพื่อเป็นการปกป้องสิทธิของชาวบ้านและผู้วิจัยเห็นว่า ชื่อ - นามสกุล ของบุคคลที่ปรากฏในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็นหรือสำคัญเท่ากับสาระทางวิชาการที่ต้องการ ดังนั้นการนำเสนอผลของการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้พยายามหลีกเลี่ยงชื่อ-นามสกุล ของบุคคลต่าง ๆ ยกเว้นกรณีจำเป็นต้องอ้างถึงเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยจะใช้เป็นนามสมมุติ แทนทั้งหมด

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชุมชนชานเมือง ผู้วิจัยจะเสนอข้อมูลจากอดีตจนถึงข้อมูลในปี พ.ศ. 2543 เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนชานเมือง หมายถึง ชุมชนที่อยู่นอกเขตอำเภอเมือง แต่อยู่ใกล้เขตอำเภอเมือง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชานเมือง หมายถึง การดำเนินชีวิตทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษาของคนในชุมชนชานเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเงื่อนไขระดับมหภาค หมายถึง เงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษาในระดับกว้างกว่าระดับชุมชน และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนชานเมือง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง วิธีการผลิต การตลาด และการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หมายถึง การจัดสรรผลประโยชน์และอำนาจของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา หมายถึง รูปแบบการศึกษา และช่องทางการศึกษาของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม